

De Mattheus Passie van Pothast in de omgeving van Rolduc in de jaren vijftig en zestig van de vorige eeuw.

Een sfeerimpressie.

De Vieringen rond het Paasfeest, en met name de voorbereidingen daarop werden in de Liturgie gekenmerkt door veel symbolen en de uitingen daarvan.

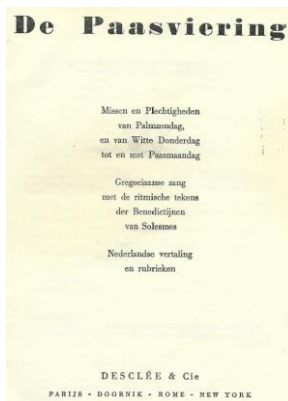
Zo werd ook op Rolduc in het midden van de vorige eeuw veel aandacht besteed aan de verzorging van die Vieringen. Dat alles gebeurde echter binnen de sfeer van de proefwerkweek die direct na Palmzondag begon en die duurde tot en met Witte Donderdag. Voor de hogere klassen was het echter al proefwerkweek nog vóórdát de Goede Week, zoals de week vóór Pasen werd genoemd, was begonnen. Immers er waren nog leraren die nog even snel in die week vóór de officiële proefwerkweek een vertaling of een tekstverklaring lieten maken, teneinde het uiteindelijke rapportcijfer beter te kunnen onderbouwen. Een veelal bedrukte sfeer van spanning en van studie-ijver beheerste het gehele Rolducse leven van alledag. En tijdens de proefwerkweek werd die spanning nog opgevoerd door de gewijzigde dagindeling, die geheel was afgestemd op studie en op proefwerken. De lezer kan zich voorstellen dat op Witte Donderdag tijdens het middagmaal een algehele explosie van opluchting merkbaar was, omdat men zich kon gaan verheugen op de naderende vakantie. Meestal gingen de leerlingen op Goede Vrijdag in de ochtend naar huis, maar het is ook gebeurd dat zij pas vertrokken op die Vrijdag na de Viering van de, hele lange, Plechtige Namiddagdienst.

Reeds geruime tijd voor Carnaval begon R.D. H. Schrijen met zijn koor te oefenen aan de Passie van Pothast. Niet dat daar nog veel aan ingestudeerd moest worden, het was immers een jaarlijks terugkerende uitvoering, maar het ging erom om de nieuwe, en vaak jonge leerlingen wegwijs te maken in de muziek en vertrouwd te laten raken met de uitvoering tijdens het gezongen Passieverhaal. In de twee weken vóór Witte Donderdag, ook in de proefwerkweek, was er iedere middag koorrepetitie. Om de beurt werd tijdens die repetitie ruime aandacht besteed aan de Passie van Pothast en aan de overige Gregoriaanse zang die tijdens het Heilig Triduum, zo werd de Goede Week genoemd, uitgevoerd moest worden.

H. Schrijen, foto Lei Crombach.

Schrijen zong dan tijdens de repetitie van Pothast telkenmale de laatste zin van de cantor waarna de zangers zelf de toon van hun inzet moesten zoeken voor het antwoord van het volk, dat zij moesten zingen. En dat ging nog wel eens mis, vooral omdat de nog jonge en nieuwe zangers het spoor bijster waren. Gaandeweg echter werd steeds duidelijker wat de bedoeling was en Schrijen heeft in al die jaren het telkenmale klaar gespeeld om een prachtige uitvoering van de Mattheus Passie van Pothast te verzorgen. Ook de Gregoriaanse zang werd met de nodige zorg bestudeerd. Ook hier gold echter het gegeven dat de zangers die de uitvoering verzorgden veelal geoefend waren, en dat de repetities meestal uitsluitend een herhaling waren van het reeds bekende repertoire. Voor de Vieringen

tijdens de Goede Week werd het in gebruik zijnde Liber Usualis opgeborgen en werden de kleine boekjes met de naam: “De Paasviering” ter hand genomen. Zij waren meer hanteerbaar en gemakkelijk in de hand te houden tijdens de lange diensten. Ook waren zij meer aangepast aan de toen reeds veranderde Liturgie en waren de gezangen in een duidelijk overzichtelijke volgorde geplaatst. Daarnaast was er nog een voordeel, namelijk van alle Latijnse gezangen was een vertaling afgedrukt, zodat de zanger meer kon begrijpen van de teksten die hij moest zingen.

Na al dat repeteren begon in de vroege voorjaarsochtend van Palmzondag op het bordes van de cour de Palmwijding. Er was door R.D. Timmermans en zijn kosters gezorgd voor een paar manden met palmtakken en de President ging, samen met de aanwezige priester-leraren voor in de wijding van de palmen. De gehele Rolducse gemeenschap, inclusief de eerwaarde zusters, stond vóór het bordes opgesteld. Het koor zong dan “*Hosanna filio David, benedictus qui venit in nomine Domini. Rex Israel. Hosanna in excelsis*”. Even later, tijdens het uitdelen van de palmtakken werd gezongen: “*Pueri Hebraeorum, portantes ramos olivarum, obviaverunt Domino, clamantes et dicentes: Hosanna in excelsis*”. Deze antifoon werd dan vervolgens afgewisseld met een psalm die op recitatiefoon werd gezongen. Na het uitdelen van de palmen werd iedereen uitgenodigd met een gezongen: “*Procedamus in pace, in nomine Christi*” om deel te nemen aan de processie. Deze processie ging vanaf de cour door de poort naar de sportvelden, vervolgens links-af en via het basse-cour langs het klooster van de zusters naar het voorplein en naar de kerk. Tijdens de processie werd meerdere malen een aantal antifonen gezongen, waarvan de meest bekende waren: “*Turba multa quae convenerat ad diem festum clamabat Domino: Benedictus qui venit in nomine Domine, Hosanna in excelsis*” en “*Gloria laus et honor tibi sit, Rex Christe Redemptor, cui puerile decus prompsit Hosanna pium*”. Deze antifonen werden telkenmale afgewisseld met psalmen. Voor de zangers was het echter erg lastig, en het eiste volledige concentratie wanneer de processie een hoek om ging. Medezangers en vooral dirigent Schrijen waren dan niet meer te horen en te zien, en het gevolg was dan ook dat op eigen intuïtie gezongen moest worden. Aangekomen in de kerk werd tot slot een plechtig “*Chritus vincit, Christus regnat, Christus imperat*” met bijbehorende psalm gezongen. Daarna begon de Hoogmis die opgedragen werd door de president en enkele priester-leraren. Het koor had bij de intrede in de kerk reeds plaats genomen in de rechter zijbeuk, en vanaf die plaats werden het Intoitus en het Kyrië gezongen. Gevolgd door het Graduale en het Tractus. Omwille van de tijd werden deze beide gezangen door de voorzangers op psalmtoon gezongen vanuit de koorbanken. Daarna betraden de drie cantores, R.D. Salemans die de Christusrol zong, R.D. Timmermans die verteller was en R.D. Berkels die de rol van de overige sprekers die in het verhaal voorkwamen moest vertolken. Het geheel werd op psalmtoon gezongen. In doodse stilte poseerden de drie cantores, uitgedost met een groot rood-bruin gekleurd boek zich achter hun pupiter die opgesteld stonden direct achter het ijzeren hekje bij de opgang naar de altaaruime. Nadat Salemans op een stemfluitje geblazen had begon Timmermans met zijn verhaal: “*Passio Domine Jesu Christe secundum Mattheum. In illo tempore...etc*”. De koorzangers stonden daarbij gespannen en met knikkende knieën in de zijbeuk te wachten op het moment dat zij zich zouden moeten laten horen. Er waren in dat Passieverhaal een paar momenten waarop door de Rolducse gemeenschap gewacht werd. Namelijk het moment vrij aan het begin waarop

Salemans in zijn rol als Christus met zijn sonore baritonstem zong: *“Tristis est anima mea usque ad mortem”*. Vele studenten dachten bij het horen daarvan aan de naderende proefwerken. Later in het verhaal vraagt Pilatus aan het volk wie van de misdadigers vrij gelaten zou moeten worden. Het volk schreeuwt dan: **Barabbam**. Door het koor werd dan tot twee maal toe, kort na elkaar deze uitroep gezongen in een dubbele forte, en de uitroep werd afgesloten met een keiharde op een paukenslag lijkende ...bam. Een derde moment waarop gewacht werd was het moment waarop Pilatus tegen de menigte zegt: *Quod scripsit, scripsit*. Deze uitlating moest door Berkels vrij hoog worden ingezet. En met een kopstemmetje zong hij de drie woorden heel snel achter elkaar alsof hij blij was dat hij ervan af was. Opgemerkt moet worden dat, met name de oudere leerlingen die iets meer Latijn kenden het steeds opviel dat de muziek van Pothast zo sterk is afgestemd op de teksten. De reeds genoemde uitroep *“Barabam”*, en de schreeuwen *“Crucifigatur”* en *“Sanguis ejus super nos et super filios nostros”* alsmede de beschimpingen *“Ave Rex Judeorum”*, *“Vah, qui destruis templum Dei etc”* geven duidelijk de sfeer weer van het dramatische gebeuren. Echter de meest prachtige voorbeelden van op elkaar afgestemde tekst en muziek vinden wij terug in het eerste stukje en in het laatste stukje. In het eerste stukje wordt Christus door twee getuigen, die elkaar na spreken beschuldigd: *“Hic dixit: possum destruere templum Dei, et post triduum reaedificare illud”*. De gelijk klinkende melodieën van beiden lopen elkaar als in een fuga na. Het laatste stukje is de bekentenis van de Romeinse soldaat die onder het kruis staat: *“Vere Filius Dei erat iste”*. In een nog twijfelend en op lage toon gezongen pianissimo stijgt de melodie naar een overtuigd fortissimo in het laatste woord.

In de namiddag van deze Palmzondag, die, zoals we zagen veelal gevuld werd met studie, werd de laatste Vastenpreek, of Lijdensmeditatie gehouden. Telkenmale werden door goede predikanten onder de priesterleraren deze Vastenpreken op alle Zondagmiddagen van de Vasten verzorgd. Laten we enkele namen noemen: R.D. Hommes, R.D. Hermans, R.D. Buck, en R.D. Gijzen. Bij deze preken waren ook de eerwaarde zusters altijd aanwezig, die meestal plaats genomen hadden op het oksaal.

De maandag, de dinsdag en de woensdag van de Goede Week verliepen geheel in de sfeer van studie. Overal was die aanwezig, zelfs tijdens het middagmaal werd over niets anders gesproken dan over de gemaakte proefwerken of over de nog te leveren prestaties. Maar op donderdagmiddag tijdens het eten viel een enorme last af van de leerlingen. Na een week van studie was er weer een vrije middag, die gevolgd werd door een fantastisch mooie Witte-Donderdagdienst in de Kerk en een feestelijk verzorgd avondeten met sierlijk tafels waarop zelfs bij ieder bord een gekleurd Paasei stond. De avondrecreatie werd doorgebracht met gezamenlijke spelen en optredens, en werd met een half uur verlengd.

Tijdens de Plechtige Avonddienst die wederom werd voorgegaan door de President moesten de koorzangers nog een keer flink hun best doen. De vele en vaak lastige Gregoriaanse gezangen en antifonen waren ingestudeerd en eenieder moest tot het uiterste geconcentreerd blijven om die gezangen keurig netjes uit te voeren. Tijdens de dienst werd ook de voetwassing verricht. Symbolisch voor de nederigheid en de dienstbaarheid van Christus waste de president, gezeten op zijn knieën met voor zich een grote waskom de voeten van een aantal leerlingen, die daartoe door Timmermans waren uitgekozen. Het koor zong dan *“Mandatum novum, do vobis, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos, dixit Dominus”*, en *“Dominus Jesus postquam cenavit cum discipulis suis lavit pedes eorum et ait illis...etc”* Deze antifonen werden gevolgd door een daarbij behorende psalm. De voetwassing werd afgesloten

met: *“Ubi caritas et amor, Deus ibi est”*, wederom gevolgd door een bijpassende psalm. Na de dienst werd het Allerheiligste uitgesteld en werd gezongen: *“Pange lingua gloriose, Corporis mysterium, sanguinisque pretiosi Quem in mundi pretium ..etc”* Het Allerheiligste bleef uitgesteld staan in de Krypte, en werd dan vervolgens voortdurend aanbeden. Volgens schema bleven telkens twee leerlingen dan een uurtje geknield zitten voor het kleine altaar met daarop de uitgestalde hostie. Gedurende de nacht werd de aanbidding voortgezet door de eerwaarde zusters.

De Goede Vrijdag werd begonnen met een sobere Gebedsdienst in de kerk, waarna vooral in de latere jaren de vakantie begon. In de jaren vijftig echter werd er in de namiddag nog een Gebedsdienst gehouden die volgens de Liturgie in het teken stond van diverse Gebeden voor de standen in de kerk, de burgerlijke gezagsdragers, de geloofsleerling en de noden der gelovigen etc. telkenmale afgesloten met *“Flectamus genua”* en vervolgens *“Levate”*. Vervolgens werd de Kruisverering gedaan. De priester haalde het met een doek bedekte kruis uit de sacristie en ontblootte dat in drie fasen vóór het altaar. Het koor zong daarbij drie keer, en telkens een toon hoger de antifoon *“ecce lignum Crucis, in quo salus mundi pependit”* en het antwoord *“venite adoremus”*. Ook werd op deze plaats het prachtige *Popule meus* gezongen. Omwille van de schoonheid van de tekst van deze klaagzang, die in het tweede gedeelte zowel in het Grieks en in het Latijn werd gezongen, is die hier volledig afgedrukt: *“Popule meus, quid feci tibi ? Aut in quo contristavi te ? Responde mihi. Quia eduxi te de terra Aegypti: parasti crucem salvatori tuo. Hagios o Theos, Sanctus deus. Hagios Ischyros, Sanctus fortis. Hagios Athanatos eleison hymas. Sanctus immortalis miserere nobis”*.

Getracht is om op een paar pagina's een indruk weer te geven van de sfeer op Rolduc tijdens de Goede Week en van het verloop van de kerkelijke diensten zoals die werden gehouden kort vóór het Vaticaans Concilie. In de Vieringen neemt naast gezang en gebed de Mattheus Passie van Pothast een prominente plek in. Bij veel oud-Rolduciens zal bij het lezen van dit stukje geschiedenis een echt ...o-ja-effect opkomen.

Martin Dieteren, september 2017

ŷ. 1.

P Opu-le mé-us, quid fé- ci tí-bi? aut in quo
 contristávi te? respónde mí-hi. ∇ . Qui- a e-dú- xi
 te de térra Aegýpti : pa-rá- sti crúcem Sal-

va-tó- ri tú- o.

Un Chœur chante :

A

-gi- os, o The-ós.

Le premier Chœur :

A

-gi- os ischy-rós.

Le premier Chœur :

A

-gi- os athánatos, e-lé- i-son ímas.

Le second Chœur :

S

Anctus immortá-lis, mi-se- ré-re nó-bis.

L'autre Chœur répond :

S

Anctus Dé-us.

Le second Chœur :

S

Anctus fórtis.